

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Муніципальна економіка»

на тему: **«ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ДОБРОВІЛЬНОГО
ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ
РЕНІЙСЬКОЇ ТА ІЗМАЇЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД)»**

Виконавець:

студентка 6 курсу 6 групи ФЕУП
Запорожець Катерина Миколаївна

_____ (підпис)

Науковий керівник:

д.е.н., професор
Ковальов Анатолій Іванович

_____ (підпис)

Одеса 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	6
1.1. Поняття та необхідність створення добровільного об'єднання територіальних громад.....	6
1.2. Проблеми, що виникають при створенні добровільного об'єднання територіальних громад.....	14
1.3. Процес створення та державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	32
2.1. Особливості процесу добровільного об'єднання територіальних громад в Україні.....	32
2.2. Аналіз діяльності існуючих територіальних громад в Одеському регіоні.....	41
2.3. Проблеми функціонування територіальних громад на сучасному етапі розвитку.....	49
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	56
3.1. Загальна характеристика потенціалу Ренійської ОТГ та Ізмаїльської міської громади.....	56
3.2. Планування соціально-економічного розвитку Ізмаїльської міської громади.....	64
3.3. Можливий сценарій розвитку Ізмаїльської міської громади якби відбулося добровільне об'єднання.....	73
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми. Процес децентралізації влади, що розпочався в Україні 2014 р., призвів до створення у 2015 р. об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). Спроможні громади повинні стати базовим елементом ефективної системи влади в Україні, адже територіальна громада відіграє провідну роль у системі життєзабезпечення людини і суспільства в цілому, так як переважну більшість своїх суспільних потреб людина задовольняє на рівні села, селища і міста, де вона безпосередньо народжується й живе, створює сім'ю, працює й відпочиває.

Станом на початок травня 2019 року в ході реформи децентралізації створено майже 900 об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Процес об'єднання громад рухається. Вже 33 міста обласного значення приєднують до себе громади. П'ятірка регіонів-лідерів у реалізації завдань децентралізації залишається незмінною. Житомирська, Чернігівська, Запорізька, Дніпропетровська, Хмельницька області продовжують очолювати рейтинг областей щодо формування спроможних громад. Водночас Одеська область за кількістю створених у її регіонах ОТГ є однією з аутсайдерів по даному показнику. З огляду на вищенаведене доречно вбачається обґрунтування доцільності добровільного об'єднання територіальних громад.

Слід зазначити, що велика кількість науковців досліджувало питання процесу добровільного об'єднання територіальних громад. Зокрема, даним питанням займалися такі вчені, як: А. І. Ковальов, Я.І. Арабчук, С.Г. Батажок, О.М. Безпалько, С. З. Весперіс, І.С. Волохова, Ю.Г. Ганущак, О.В. Гейда, С.В. Глизнер, В. Зубріліна, А. Кавунець, Д.А. Ковалевич, Ю. М. Ковальчук, М.В. Костель, Г.В. Макаров, І. А. Маркіна, І.В. Мізіна, А.В. Мовчанюк, Я. Б. Олійник, В.О. Остапчук, А.П. Павлюк, М.Ф. Попова та інші. Незважаючи на велику кількість досліджень обраної теми дослідження сьогодні вона набуває особливої актуальності з погляду завершення процесу добровільного об'єднання.

Метою роботи є аналіз теоретико-методологічних аспектів добровільного об'єднання територіальних громад та обґрунтування доцільності цього процесу.

Відповідно до мети були поставлені наступні **завдання**:

- розкрити поняття та необхідність створення добровільного об'єднання територіальних громад;
- дослідити проблеми, що виникають при створенні добровільного об'єднання територіальних громад;
- розглянути процес створення та державну підтримку добровільного об'єднання територіальних громад;
- визначити особливості процесу добровільного об'єднання територіальних громад в Україні;
- провести аналіз діяльності існуючих територіальних громад в Одеському регіоні;
- виявити проблеми функціонування територіальних громад на сучасному етапі розвитку;
- надати загальну характеристику потенціалу Ренійської ОТГ та Ізмаїльської міської громади;
- здійснити планування соціально-економічного розвитку Ізмаїльської міської громади;
- визначити можливий сценарій розвитку Ізмаїльської міської громади якби відбулося добровільне об'єднання.

Об'єкт дослідження – процес обґрунтування доцільності створення добровільно об'єднаних територіальних громад.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та прикладних аспектів процесу створення добровільного об'єднання територіальних громад.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи буде використано ряд **методів дослідження**, а саме: теоретичного узагальнення, аналогії, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, табличний і графічний, класифікації, порівняння,

оцінювання, SWOT-аналіз, а також методи економіко-математичного моделювання.

Інформаційна база дослідження – законодавчі та нормативні документи (закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з питань місцевого самоврядування в Україні та добровільного об'єднання територіальних громад), фундаментальні положення теорії державного управління, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених проблематики створення та функціонування добровільно об'єднаних територіальних громад, матеріали функціонуючих об'єднаних територіальних громад, електронні ресурси мережі інтернет.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (83 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 91 сторінку. Основний зміст викладено на 83 сторінках. Робота містить 14 таблиць, 27 рисунків.

Публікації. За результатними досліджень опубліковано статтю: «Джерела формування доходної частини бюджетів об'єднаних територіальних громад», у віснику факультету економіки та управління підприємством, 2000 р.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання даної роботи виконано усі поставлені завдання та досягнута головна мета. За результатами виконаної роботи доцільно зробити наступні висновки.

1. Розкрито поняття та необхідність створення добровільного об'єднання територіальних громад. З'ясовано, що з метою децентралізації в Україні з 2014 р. розпочався процес створення добровільних ОТГ. Це є важливим процесом щодо розвитку державності та однією з умов євроінтеграції. Під ОТГ слід розуміти сукупність наближених міст, сіл, селищ з єдиним центром та органом управління, які об'єдналися, виключно на добровільних засадах, з метою вирішення наявних проблем та більш ефективного місцевого самоврядування. У широкому розумінні завдяки створення ОТГ держава передала права та повноваження до місцевих органів влади вирішувати важливі питання безпосередньо на місцях. Як показує світовий досвід, саме такий підхід є найбільш ефективним. Оскільки держава апріорі не може ефективно вирішувати питання віддалених сіл, вулиць. Зі створенням ОТГ вони на себе перебирають функції по розвитку місцевої інфраструктури, вирішення нагальних проблем територій, допомоги вразливим верствам населення громади тощо.

2. Досліджено проблеми, що виникають при створенні добровільного об'єднання територіальних громад. Проведений аналіз дозволив виявити ряд проблем, які виникають при створенні добровільних ОТГ. До ключових проблем слід віднести низький рівень проінформованості серед населення, створення штучних перешкод з боку районних рад, які прагнуть й надалі контролювати усі процеси, неузгодженість чинної нормативно-правової бази, відсутність механізму справедливого розподілу та використання фінансових ресурсів, поширення корупції та багато інших. Саме у вирішенні зазначених проблем криються подальші перспективи створення добровільного ОТГ. Усі проблеми можуть бути вирішені за правильного підходу з боку провладних структур та формування програм розвитку окремих ОТГ.

3. Розглянуто процес створення та державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад. Виявлено, що процес створення добровільного об'єднання територіальних громад складається з двох частин, кожна з яких у свою чергу включає 6 взаємопов'язаних етапів. Щоб створити добровільну ОТГ необхідно мінімум 45 днів, але як показує практика на це йде більше 165 діб. Для України, місцевих органів влади створення добровільного об'єднання територіальних громад є новою практикою та досвідом. З цією метою держава намагається всіляко підтримувати ці процеси. Державна підтримка відбувається у декількох формах: інформаційно-просвітницькій, організаційній, методичній та фінансовій. Кожна з них є досить важливою та на різних етапах стимулює процес створення ОТГ.

4. Визначено особливості процесу добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Проведений аналіз засвідчив, що процес добровільного об'єднання територіальних громад в Україні до кінця не був завершений. На кінець 2019 р. створено офіційно 982 ОТГ, у яку входять 4487 територіальні громади. Водночас необ'єднаних на даний час залишається 6474 територіальні громади, яких чекає примусове об'єднання, якщо вони до кінця 2020 р. не об'єднуються добровільно. Зі створенням ОТГ місцеві органи влади отримали більш широкі можливості та змогли більш ефективніше управляти відповідними територіями. Як результат у селах побудовано близько 517 медичних амбулаторій, розбудовано місцеву інфраструктуру, ведуться ремонти доріг, спрямовуються кошти на будівництво соціальних та спортивних об'єктів. Доходи місцевих бюджетів завдяки ОТГ зросли у 2019 р. порівнюючи з 2015 р. майже втричі. Все це свідчить про доцільність процесу добровільного об'єднання територіальних громад.

5. Проведено аналіз діяльності існуючих територіальних громад в Одеському регіоні. За результатами проведеного аналізу можемо констатувати, що офіційно на теренах Одеської області діють 37 ОТГ. Протягом 2015-2019 рр. доходи громад відчутно зросли, а головним джерелом надходжень є податки, а саме податок на доходи фізичних осіб, який забезпечує близько 40 % усіх

доходів. Явними лідерами щодо розвитку є Авангардівська та Таїровська ОТГ. Цьому сприяло багато чинників, зокрема на території першої розташований відомий ринок «7-й кілометр», а Таїровська ОТГ є передмістям самої Одеси. Вигідне географічне положення цих двох ОТГ посприяло їх розвитку. Найменш розвиненими є Мологівська та Яськівська ОТГ, хоча потенціал щодо розвитку беззаперечно існує. Сформованим ОТГ необхідно розробляти стратегії, які забезпечать їх повноцінний розвиток, брати участь у проектах участі, вивчати досвід інших успішних ОТГ та бути відкритими до співпраці.

6. Виявлено проблеми функціонування територіальних громад на сучасному етапі розвитку. Встановлено, що існує велика кількість проблем та загроз, які заважають ОТГ та перешкоджають їх розвитку. Проведений аналіз показав, що кожна об'єднана територіальна громада є унікальною, має властиві лише їй ресурси, наділи та відповідно проблеми, які її найбільше турбують. Однак є декілька проблем, які характерні для більшості функціонуючих ОТГ, а саме: недоотримання надходжень до місцевого бюджету від плати за землю, несправедливий розподіл бюджетних фінансів між «учасниками» ОТГ, відсутній дієвий контроль над цільовим використанням фінансів, нестача кваліфікованих кадрів, значні диспропорції у розвитку ОТГ та неувага до розвитку маленьких сіл. Повноцінне їх вирішення можливе як на загальнодержавному рівні, так і на рівні місцевих ОТГ. Слід розуміти, що створення ОТГ дозволило створити можливості для розвитку, все інше залежить від виборних місцевих органів влади.

7. Надано загальну характеристику потенціалу Ренійської ОТГ та Ізмаїльської міської громади. З'ясовано, що Ренійська ОТГ та Ізмаїльська міська громади є одними з найбільш прогресивних територій Одещини. На даний час вони обрали два різні сценарії розвитку: перша – об'єднана у собі 7 сіл та 1 місто й створило на цій основі ОТГ, а друга – продовжує функціонувати індивідуально, не приєднавшись до жодної ОТГ або не створила нову на своїй базі. Обидві територіальні громади мають потужний ресурс щодо свого розвитку, який є досить схожим між собою. Зокрема, на територіях обох громад створені та

функціонують прирічкові порти. Співпраця між ними дозволить обом територіям отримати ряд конкурентних переваг.

8. Здійснено планування соціально-економічного розвитку Ізмаїльської міської громади. На сьогоднішній день Ізмаїльська міська громада має досить високий потенціал для розвитку. Разом з тим проведений SWOT-аналіз показав, що досліджувана громада має також велику кількість проблем, які вимагають вирішення. У рамках цього нами запропоновано перспективний план розвитку даної громади, у ході якого визначили 4 ключові пріоритети, а саме: розвиток туризму та індустрії гостинності послуг, розвиток соціальної сфери, освіти, науки та культури, розвиток місцевої економіки, а також покращення якості життя, середовищ і якості послуг для мешканців громади.

9. Визначено можливий сценарій розвитку Ізмаїльської міської громади якби відбулося добровільне об'єднання. Для досягнення поставлених цілей у межах сформованих пріоритетів розглянута альтернатива приєднання Ізмаїльської міської громади до однієї з сформованих, зокрема Ренійської ОТГ. Згідно прогнозування основних показників встановлено, що таке рішення дозволить значно розширити можливості такої громади, збільшити приплив інвестицій та доходів й зробити з нею одну з найбільш прогресивних та розвинених об'єднаних територіальних громад. Ізмаїльська міська громада на сьогоднішній день є потужною та розвинутою громадою. Водночас її приєднання до ОТГ ще підвищить її ресурсну базу та дасть додаткові можливості щодо розвитку. У об'єднанні з іншими громадами Ізмаїльська міська громада зможе досягнути значно більшого, а ніж наодинці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь від громадськості у форматі «Shadow Report Створення об'єднаних територіальних громад в Україні 2015-2017». URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Detsentralizatsiya-v-Ukrai-ni-2014-2017-rr.pdf> (дата звернення 15.10.2020).
2. Арабчук Я. І. Фінансова децентралізація – основна складова спроможної громади. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 1. С. 66-72.
3. Батажок С.Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 2 (177). С. 86-91.
4. Безпалько О. М. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку: теоретичні засади дослідження. *Економіка і організація управління*. 2019. Вип. 1. С. 116-123.
5. Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Чубаров Е. Успішна територіальна громада: будуємо разом. Харків: Видавничий будинок Фактор, 2018. С. 128.
6. Весперіс С.З., Решетняк Я.В. Децентралізація: проблеми новосформованих об'єднаних територіальних громад. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(1). С. 46-50.
7. Витрати і ресурси домогосподарств України у II кварталі 2017 року (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.11.2020).
8. Возняк Г. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації: дис. ... докт. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2017. С. 575.

9. Волохова І.С. Добровільне об'єднання територіальних громад як шлях до збільшення ресурсної бази місцевих бюджетів. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №10 (187). С. 302-310.
10. Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів: звіт. Інститут освітньої аналітики, УЦОЯО, CEDOS, Інститут педагогіки НАПН України, 2016. С. 33.
11. Ганущак Ю.Г. Префекти: уроки Франції для України. Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2015. С. 5-42.
12. Ганущак Ю.Г. Реформа територіальної організації влади. Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ: ТОВ «Софія-А», 2015. С. 168.
13. Гейда О.В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. *Європейські перспективи*. 2012. № 3. С. 9-13.
14. Глизнер С.В. Поняття, типи та причини запровадження децентралізації в Україні. *Політичні інститути та процеси*. 2019. № 1. С. 36-40.
15. Громадянам роз'яснюють проблемні питання та здобутки впровадження реформи децентралізації. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2763058-gromadanam-rozasnuut-problemni-pitanna-ta-zdobutki-vprovadzenna-reformi-decentralizacii.html (дата звернення 18.11.2020).
16. Державна інфраструктурна субвенція об'єднаним громадам – використання у 2016 році. URL: <http://decentralization.gov.ua/infographics/item/id/32> (дата звернення 22.10.2020).
17. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів? URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Dopovid_Decentralization-ready-474fa.pdf (дата звернення 29.10.2020).
18. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/gromada> (дата звернення 11.10.2020).

19. Децентралізація місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад. URL: <https://despro.org.ua/despro/Local%20Budgets%20of%20ACs.pdf> (дата звернення 07.10.2020).

20. Децентралізація Одеська область. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0482/gromadu> (дата звернення 07.10.2020).

21. Децентралізація та об'єднання громад. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/gromadyanam/czentr-rozvytku-miscevogo-samovryaduvannya/rozvytok-miscevogo-samovryaduvannya/> (дата звернення 07.10.2020).

22. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення 07.10.2020).

23. Децентралізація: коротко про головне. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/misceve-samovryaduvannya/733/> (дата звернення 07.10.2020).

24. Добош Н.М. Формування доходів об'єднаних територіальних громад в умовах удосконалення податкового законодавства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Т. 28, № 4. С. 46-51.

25. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи» № 71-VIII від 28.12.2014 року / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19> (дата звернення 27.10.2020).

26. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» №1508-VII від 17 червня 2014 року, який набув чинності 25 липня 2014 року / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (дата звернення 17.10.2020).

27. Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення 13.10.2020).

28. Зінченко М. Управління фінансовими потоками місцевих бюджетів України : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Одеса, 2015. С. 19.

29. Зубріліна В. Фінансово-бюджетна децентралізація: оцінка рівня та напрями розширення. *Економічний простір: збірник наукових праць*. 2014. С. 94-109.
30. Ізмаїльська міська громада. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4338> (дата звернення 10.11.2020).
31. Кавунець А. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні. Вінниця: ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед», 2016. С. 96.
32. Ковалевич Д.А. Місцеві бюджети та їх роль у територіальному розвитку. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 198-203.
33. Ковальчук Ю. М. Щодо поняття об'єднаної територіальної громади як елемента правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2017. Вип. 29(1). С. 87-90.
34. Кодекс камікадзе: що пропонує бюджетна реформа Арсенія Яценюка. URL: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1385217-kodeks-kamikadze-shcho-proponue-byudzhetna-reforma-arseniya-yacenyuka> (дата звернення 13.10.2020).
35. Костель М.В., Решетняк Я.В. Фінансова децентралізація. Переваги та недоліки на локальному рівні. Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Економічні проблеми сталого розвитку», присвячена 80-річчю з дня народження професора Олега Балацького, м. Суми, 2017. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua> (дата звернення 13.10.2020).
36. Кузуб В. Пять проблем децентрализации, или Как стать хозяином в своем городе. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/11/16/7162180/> (дата звернення 02.10.2020).
37. Куценко Т.Ф., Дударенко Є.Ю. Об'єднані територіальні громади в Україні: короткий аналітичний огляд. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 19-23.
38. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. Київ: Астра. 2017. С. 110.

39. Лобунець В.І. Оцінка результативності реформи місцевого самоврядування та зміни адміністративно-територіального устрою в Україні. *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку*. 2019. Вип. 1. С. 80-92.
40. Макаров Г.В. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1021> (дата звернення 02.10.2020).
41. Маркіна І.А. Соціально-економічний розвиток об'єднаних територіальних громад як складова інноваційного потенціалу. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 24. С. 50-53.
42. Мельничук А., Остапенко П. Децентралізація влади: реформа № 1 [аналітичні записки]. Київ: ЦОП «Глобус» ФОП Кравченко Я.О., 2016. С. 35.
43. Мізіна І.В. Фінансування органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. С. 102-104.
44. Місцеві бюджети. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=15310516000> (дата звернення 22.09.2020).
45. Мовчанюк А. В. Особливості функціонування спроможної територіальної громади в умовах децентралізації влади. *Modern Economics*. 2019. № 13(2019). С. 174-179.
46. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/494/10.11.2019.pdf> (дата звернення 22.10.2020).
47. Мморський порт Рені. URL: <HTTPS://MORHOZ.ODESSA.GOV.UA/MOREGOSPODARSKYJ-KOMPLEKS/PORTY-ODESKOYI-OBLASTI/MORSKYJ-PORT-RENI/> (дата звернення 18.11.2020).
48. Об'єднання громад триває: ще 71 ОТГ готова провести вибори цього року. URL: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/obyednannya-gromad-tryvaye-shche-71-otg-gotova-provesty-pershivybory-cogo-roku> (дата звернення 16.09.2020).
49. ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ окремі показники виконання місцевих бюджетів 25* ОТГ Одеської області за 2018 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/363/%D0%9E%D0%>

94%D0%95%D0%A1_%D0%9A%D0%90_%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%90%D0%A1%D0%A2_.pdf (дата звернення 19.11.2020).

50. Олійник Я. Б. Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози. *Український географічний журнал*. 2016. № 4. С. 37-43.

51. Освітня експертка: Лише 36% учнів сільських шкіл вступають до вишів, з міст – більше половини. URL: <http://nus.org.ua/news> (дата звернення 28.09.2020).

52. Остапчук В.О. Фінансова децентралізація в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. С. 68-71.

53. Офіційний звіт про проведення в 2017 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/08/ZVIT_ZNO_2017_Tom_2.pdf (дата звернення 12.11.2020).

54. Офіційний сайт міста Ізмаїл. URL: <https://izmail-rada.gov.ua/index.php> (дата звернення 24.11.2020).

55. Павлюк А.П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 1 (38). С. 137-146.

56. Паспорт Одеської області 2019 рік. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/5e4b8e0dd6ec2.pdf> (дата звернення 16.11.2020).

57. Пелехатий А. О. Фінансова незалежність бюджетів об'єднаних територіальних громад: основні проблеми та шляхи їх подолання. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 4 (120). С. 126–130.

58. Переверзева А.В. Критеріальні ознаки формування об'єднаних територіальних громад: національні особливості та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2018. Вип. 22. С. 217–220.

59. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi_bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2755-17 (дата звернення 22.11.2020).
60. Показники бюджету Одеської області. URL: <http://gfu.odessa.gov.ua/pokazniki-byudzhetu/> (дата звернення 13.11.2020).
61. Попова М.Ф. Децентралізація влади як механізм розвитку громад. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 258-264.
62. Порівняльний аналіз доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад Одеської області за 2018 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/426/2018.pdf> (дата звернення 18.11.2020).
63. Потапенко С. Характерні риси об'єднаної територіальної громади. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 2. С. 47-55.
64. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 01 січня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19> (дата звернення 22.10.2020).
65. Про місцеве самоврядування в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.09.2020).
66. Рейтинг найбагатших ОТГ, або Де в Україні жити добре. URL: <https://eukraine.org.ua/ua/news/rejting-najbagatshih-otg-abo-de-v-ukrayini-zhitidobre> (дата звернення 25.10.2020).
67. Ренійська міська громада. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4369> (дата звернення 17.11.2020).
68. Серьогіна С.Г. Добровільне об'єднання територіальних громад в Україні. Харків: НДІ державн. буд-ва та місц. самовряд. Серія «Наукові доповіді». 2017. Вип. 21. С. 216.
69. Сорговицька Я. Г. Наповнення місцевих бюджетів в умовах децентралізації на прикладі Одеської області. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2017. Вип. 26(2). С. 109-113.

70. Спасів Н. Я. Об'єднана територіальна громада як новітній суб'єкт місцевого самоврядування: наукове пізнання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2019. Вип. 33. С. 209-211.

71. Сторонянська І. Удосконалення освітньої мережі як напрямок підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів Львівської області. *Регіональна економіка*. 2013. № 4. С. 51-61.

72. Суліменко Л.А., Вітер С.А. Інформаційне забезпечення управління доходами об'єднаних територіальних громад. *Наукові горизонти*. 2019. № 3 (76). С. 48-56.

73. Сус Л. Проведення децентралізаційних реформ: уроки для України. Фінансові інструменти регіонального розвитку: матер. Всеукр. наук.- практич. інтернет-конф. (28 жовтня 2016 р.). Житомир: ЖНАЕУ, 2016. С. 20-23.

74. Сучасний Ізмаїл. URL: <https://www.izmail-rada.gov.ua/2012-04-02-13-53-46/2012-04-02-13-57-02/684-2011-02-09-12-12-56> (дата звернення 22.11.2020).

75. Таукешева Т.Д. Бюджетна децентралізація як чинник зміцнення місцевого самоврядування в Україні. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-1/doc/3/02.pdf> (дата звернення 22.09.2020).

76. Ткачук А.Ф. Про бюджет і не тільки. Спеціально для ОТГ. Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2016. С. 76.

77. Три роки децентралізації в Україні: найважливіші цифри. URL: <http://decentralization.gov.ua/infographics/item/id/37> (дата звернення 22.09.2020).

78. Тютюнник І.В. Фінансова децентралізація в Україні: можливості та загрози для забезпечення сталого розвитку територіальних громад. *Економіка та держава*. 2017. №. 12. С. 43-47.

79. Фінансова децентралізація: результати та перспективи. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/8342> (дата звернення 05.10.2020).

80. Формування спроможних територіальних громад практичний посібник. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/posibnyk_tergrweb.pdf (дата звернення 19.09.2020).

81. Хрупович С.Є. Фінансова спроможність бюджетів об'єднаних територіальних громад. *Науковий вісник МДУ (Серія «Економіка і суспільство»)*. 2017. №13 С. 1259-1262.

82. Чому Одещина «пасе задніх» у створенні тергромад - проаналізували експерти. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2815684-comu-odesina-pase-zadnih-u-stvorenni-tergromad-proanalizuvali-eksperti.html> (дата звернення 22.09.2020).

83. Щеглюк С. Д. Інструменти стимулювання створення об'єднаних територіальних громад на базі міст обласного значення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 4. С. 41-50.